

Wilt u zich even voorstellen? Uw naam?

Mijn naam is Lilly Wilmes. Ik kom uit de Ösling, uit Wiltz.

Wanneer bent u geboren?

1923.

Kunt u ons uw exacte geboortedatum vertellen?

20 maart

Waar bent u opgegroeid?

In het huis van mijn ouders in de Scheergasse in Wiltz. Mijn vader had daar een kleermakerij.

Kunt u ons de namen van uw ouders vertellen?

Mijn vader was Bernard Wilmes-Schanck, mijn moeder Catherine Goedert. Als familie werkten ze samen in de kleermakerij.. Mijn vader deed het grove werk en mijn moeder de knoopsgaten, revers enzovoort. En toen kwam ik erbij, maar ik liep alleen maar in de weg. Ik liet ze werken, zodat de klanten tevreden waren.

Had u ook broers en zussen?

Nee, ik was enig kind.

Wie speelde een belangrijke rol in uw dagelijks leven tijdens uw jeugd?

Eigenlijk herinner ik me de jaren op de kleuterschool en de tijd op de lagere school goed. Ik zat op kostschool in Wiltz. Er waren daar nonnen.

Toen de Duitsers hier waren en de oorlog al was begonnen, wat vond u van de stemming in Luxemburg? Hoe voelde de bevolking zich?

De mensen waren bang. Ze wisten niet wat hen te wachten stond. Later ging ik op kostschool bij de nonnen uit Nancy. Daar leerde ik, me aan te passen en alles te accepteren of suggesties te doen. Daardoor ben ik de tijd zonder problemen doorgelopen tot de Duitsers zeiden dat het afgelopen was. We werden gedwongen om bij de Hitlerjugend te gaan.

Zat u zelf ook in de Hitlerjugend?

Nee.

Op 30 augustus 1942 riep Gauleiter Gustav Simon op tot gedwongen rekrutering in Luxemburg. Als gevolg daarvan was er een staking hier in Wiltz. Kunt u ons iets vertellen over deze staking?

We hadden de winkel gesloten, zodat niemand binnen kon komen. Dit als vorm van staking. We konden niet schieten of zo. Door de deur op slot te doen en de lichten uit te laten, gaven we aan dat we dat niet gingen doen. Ik werkte toen opeen kantoor en heb ook gestaakt. Dat weet ik nog heel goed. We werden naar beneden gebracht naar Ideal en daar stonden we met z'n allen in een kring.

Toen de staking hier was, waren de leraren ook in staking.

Ja, dat weet ik nog goed. Meneer Lommel, meneer Meiers, meneer Brück. De familie Lommel had kinderen van onze leeftijd. Hun vader was leraar.

En wat deden de leraren?

Op de dag van de staking zijn ze niet naar school gekomen. Zoals elke dag haalden de meisjes, die hen altijd vergezelden op weg van Oberwiltz naar school, de leraren op, maar die dag waren ze er niet.

Weet je wat er daarna met de leraren is gebeurd?

Korte tijd later hoorden we dat ze gearresteerd waren. Eerst dachten we dat het gewoon was om hen te ondervragen over hun beroep. Helaas had het een andere achtergrond. Ze werden dezelfde dag nog gearresteerd en we hebben ze nooit meer teruggezien. Wat ik zo verschrikkelijk vind en nog steeds betreurt, is dat ze in een menigte voor de jongensschool stonden en niet wisten of ze dat wel of niet moesten doen. Ze wisten niet wat ze moesten doen. Ze waren hulpeloos. Ze overlegden met elkaar, omdat ze ook niet wisten hoe het zou aflopen en wat er met hen zou gebeuren. Of ze zouden worden doodgeschoten en gevangengezet. Hoe konden ze dat weten? Ze werden gearresteerd en dachten dat het misschien maar voor een maand of een week zou zijn en dat ze dan zouden worden vrijgelaten. Maar niets van dat alles.

In de winter van 1944 vond het laatste grote offensief plaats, de Slag om de Ardennen. Waar was u toen?

We pakten het belangrijkste in een handkar, want een handkar kun je niet laden zoals een auto. En toen gingen we op weg. We moesten eerst beslissen wat we zouden doen en hoe we ons zouden gedragen. En toen we zagen dat het brandde op de top van de berg, zeiden we tegen onszelf dat het op oorlog leek.

En waar ging u heen met de handkar?

We zouden naar Nothum gaan, maar daar was geen bed beschikbaar. Dus vertrokken we de volgende dag weer richting België.

En toen vond u in België iets?

Toen waren we in België in de buurt van Attert. De grootmoeder daar zei dat we konden blijven, omdat haar man in het ziekenhuis lag en ze nog bedden vrij had. Ze nodigde ons uit binnen te komen en bood ons een kop koffie aan. Ze zag dat we half bevroren waren. Gelukkig waren we niet neergeschoten.

Wanneer ging u dan terug naar Luxemburg?

We hebben 6 weken in België doorgebracht bij deze mensen.

Kunt u de weg naar huis beschrijven? U kwam thuis via "Schumann", nietwaar?

O jee. Op weg naar huis zagen we wat de oorlog had aangericht. Het maakte ons erg verdrietig. We wilden naar huis om te zien wat er aan de hand was. Toen zagen we dat ons huis was beschoten. We konden ons huis niet meer in.

Kunt u beschrijven hoe uw huis en Wiltz eruitzagen toen u terugkwam?

Op de terugweg naar Wiltz zagen we overal lijken liggen. Het was onbeschrijfelijk. Overal dode lichamen, het was niet leuk.

En toen u hier in Wiltz aankwam, was er veel verwoest?

Toen we in Wiltz aankwamen, gingen we meteen naar de Scheergasse. Mijn vader wilde zien wat er met het huis was gebeurd en of we iets konden doen, om er weer in te wonen. Maar er kon niets gedaan worden. Van buiten kon je niet zien hoe erg het was. Toen we de voordeur binnengingen, zagen we dat een granaat de gevel had geraakt. En die was binnen ontploft. Daarom zag het er van

buiten niet zo erg uit. We zagen het gat en dat er veel schade was, maar we hoopten toch dat we het met een paar reparaties weer bewoonbaar konden maken. Maar van dichtbij zag je alleen maar stenen. Je kon nergens een stap zetten. Ik ging onmiddellijk kijken of de piano er nog stond. Dat viel me erg zwaar. Hij was kapot en de toetsen lagen op de grond. Je kon er niet meer op spelen. Een beetje muziek had op dat moment kunnen helpen, maar dat kon niet meer.

Welke gedachten heeft u als u terugdenkt aan de oorlog vanuit het perspectief van vandaag?

Voor mij was dit alles onnodig. Waarom gingen ze oorlog voeren? Voor ons Luxemburgers was het onvoorstelbaar dat men zijn bezittingen kon verliezen zonder doel.